

Szegedi Krisztina
Polgári Jogi Tanszék
Konzulens: Menyhárd Attila, tanszékvezető egyetemi tanár

Okmányos meghitelezés II.¹

Absztrakt jogviszony és a fraud exception

I. Az okmányos meghitelezésről általában

Az okmányos meghitelezés az egyik legkedveltebb biztosítéki jellegű finanszírozási formája a nemzetközi kereskedelemnek. Népszerű, ugyanis a nagy földrajzi távolságban lévő felek közötti érdekellentétet oldja fel: nemzetközi adásvétel esetén az eladó biztos lehet abban, hogy a vételárhoz jut, míg a vevő számíthat arra, hogy az árut meg fogja kapni, hiszen az okiratokkal igazoltan útnak indult. Az okmányos meghitelezésre vonatkozó szabályozást a banki gyakorlatnak köszönhetjük. A szokásjogot 1933-ban a párizsi székhelyű Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) kodifikálta, amely kidolgozta „Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok” elnevezésű (angolul: *Uniform Customs and Practice for Documentary Credits – UCP*) szokványt. A jelenleg érvényes szabályozás 2007. július 1-jén lépett hatályba – ez a UCP 600.

Az okmányos meghitelezés során három (opcionálisan négy) szorosan összefüggő, de egymástól elkülönült jogviszony jön létre. Adásvételi szerződés esetén a vevő és az eladó közötti jogviszonyt nevezzük alapjogviszonynak, de akkreditív használata gyakori a vállalkezési szerződések körében is. Erre példa a kanadai Aspen Planners Ltd. v. Commerce Masonry & Forming Ltd. ügy², amelyben a felek építési szerződést kötöttek, aminek a tárgya egy épület felépítése volt a felperes részére. Standby hitellel történt a fizetés, részletekben, az alperes által bemutatott műszaki szakvélemény ellenében. Amikor az épület javarészt elkészült, összedőlt. A felperes bejelentette kárigényét és az alperes szerződésszegésére hivatkozott. Kereseti kérelmében kérte annak megállapítását, hogy az alperes nem jogosult több részletre a standby

¹ A tanulmány első része a Themis 2015. júniusi számában jelent meg.

² (1979) 100 D.L.R.3d 546

akkreditív alapján, és így a bank ne teljesítsen fizetést részére. Az Ontario-i Legfelsőbb Bíróság bírója, Henry bíró kifejtette, hogy csak a nyilvánvaló és megállapított csalás esetén lehet megtagadni a fizetést, itt viszont nem történt csalás. Az adásvételi szerződésben tehát a feleknek meg kell állapodniuk a fizetési módban: ez az okmányos meghitelezés. Nagyon részletesen és pontosan meg kell határozniuk a teljesítés szabályait, ugyanis ez lesz az alapja annak a megbízási szerződésnek, amely a megbízási jogviszonyt keletkezteti.

A nyitó banknak a megbízó (vevő) ad megbízást az akkreditív megnyitására az alapszerződésre tekintettel, meghatározva azt is, milyen feltételekkel nyithatja meg az akkreditívet. A megbízó vállalja, hogy az így teljesített fizetést az egyéb járulékos költségekkel együtt megtéríti a banknak. Előfordulhat azonban az is, hogy az alapszerződés nem tartalmazza a nyitási feltételeket, hanem a megbízó határozhatja meg. Ilyen esetben a kedvezményezett feladata ellenőrizni, hogy tudja-e teljesíteni ezeket. A megbízó jogi kockázata abban rejlik, hogy a bank csak látszólag tekinti át a benyújtott okmányokat. A bank a megbízás keretén belül vizsgálja, hogy a meghitelezés megnyitása nem ütközik-e jogszabályba vagy a jó erkölcsbe. A Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó szabálya alapján felmerülhet a bank figyelmeztetési kötelezettsége, banki szakmai és az elvárható gondossággal észlelhető kérdések esetén³⁴. Az akkreditív jogviszony tehát a nyitó bank és a kedvezményezett között jön létre. Ehhez kapcsolódik a jogviszonyt jellemző absztraktság, vagyis: a bank részéről önálló kötelezettségvállalás arra tekintettel, hogy meghatározott okmányoknak az érvényességi időn belüli benyújtása esetén fizetést teljesít. A UCP 600 4. cikke értelmében a kedvezményezett nem hivatkozhat a bankok közötti, illetve a megbízó és a nyitó bank közötti jogviszonyra. Az absztrakt jogviszony független az alapjául szolgáló jogviszonytól, ezt jelenti a függetlenség elve. *„Az okmányos meghitelezéssel a hitelintézet (nyitó hitelintézet) az alapügyletben kötelezett megbízása alapján saját nevében arra vállal kötelezettséget, hogy ha a kedvezményezett meghatározott határidőn belül a meghatározott okmányokat hozzá benyújtja, illetve az okmányos meghitelezésben előírt egyéb feltételeket teljesíti, akkor az okmányos meghitelezésben meghatározott összeget az okmányok megfelelésége esetén részére megfizeti.”*⁵ A Magyar Nemzeti Bank és így a többi bank az

³ Ptk. 6:231.§

⁴ SZILÁGYI Ernő – HIDAS János: Az okmányos meghitelezés a külgazdasági kapcsolatokban; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985. 28.

⁵ A Magyar Nemzeti Bank elnökének 18/2009. (VIII. 6.) MNB rendelete a pénzforgalom lebonyolításáról, 41.§

akkreditívvel kapcsolatos eljárásuk során a UCP 600 szokvány szerint járnak el⁶.

Az „opcionális” negyedik jogviszony a nyitó bank és a közreműködő másik bank között jön létre, ugyanis számos esetben bekapcsolható az akkreditív jogviszonyba egyéb bank. A UCP 2. cikke definiálja a főbb közreműködő bankok körét. Ki kell emelni a megerősítő bank (confirming bank) jelentőségét, aki önálló kötelezettséget vállal a teljesítésért.

Az okmányos meghitelezés két alapelvvel jellemezhető: az egyik az autonómia elve (az akkreditív jogviszony teljes függetlenségét jelenti az alapjogviszonytól és a megbízási jogviszonytól), a másik pedig az okmányszigorúság elve (a bank fizetést teljesít, ha a benyújtott okmányok a szigorú előírásoknak megfelelnek – „*complying presentation*”). Az autonómia elve alóli kivételt jelenti a csalás kivétele (*fraud rule – fraud exception*), amely harmadik elvként értékelhető.

II. A függetlenség elvéről általában

Az akkreditív megnyitásának alapja a felek megállapodása és szerződése, hiszen az alapügylet tartalmazza az akkreditív nyitási feltételeit, a kedvezményezett pedig a megbízóval kötött szerződésre hivatkozva követelheti a meghitelezés megnyitását. A banki önálló kötelezettségvállalásból eredően a meghitelezés független továbbá a megbízó és a nyitó bank közötti megbízási szerződéstől. A vevő így nem jogosult megtagadni a fizetést arra hivatkozva, hogy a kedvezményezett nem szerződésszerűen teljesített – ha ez megengedhető lenne, akkor az akkreditív kereskedelmi használata megkérdőjeleződne. Az okmányos meghitelezés tehát absztrakt jogviszony. Önállósága a *Szokvány* szerint abban nyilvánul meg, hogy a meghitelezések az esetleges alapjukként szolgáló adásvételi vagy más szerződésektől természetüknél fogva különálló ügyletek és a bankokat az ilyen szerződések nem kötik, még akkor sem, ha a meghitelezés valamilyen hivatkozást tartalmaz az ilyen szerződésekre (4. cikk). A bank kizárólag a dokumentumokkal foglalkozik, és a nem az árukkal, szolgáltatással vagy más teljesítésekkel (5. cikk). Tehát elégséges a dokumentumok hiteles és hiánytalan bemutatása. Ez a különbségtétel szükséges ahhoz, hogy az okmányos meghitelezés célja megvalósuljon, viszont éppen ezáltal keletkezik az a joghézag, amelyet

⁶ Módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt ÜZLETI FELTÉTELEK a Magyar Nemzeti Bank által vezetett bankszámlákra, valamint a forint és deviza forgalmi elszámolásra vonatkozóan. 3.6.3. pont: Okmányos ügyletek. Hatályos 2015. február 2-től; forrás: mnb.hu

egy gátlástalan kedvezményezett kihasznál, vagyis csalást követ el. A csalás kivétele azt a célt szolgálja, hogy a kibocsátó vagy a bíróság annak ellenére, hogy az okmányok látszólag megfelelnek a meghitelezés feltételeinek, a mögöttes tranzakciót vizsgálja, és szükség esetén megakadályozza a kifizetést.

A UCP 600 – csak úgy, mint bármely azt megelőző verziója – hallgat a csalásról és a csalás kivételének elvéről. A szakirodalomban a joghézag magyarázata sokszor az, hogy nem szabályozhat olyat, ami nemzeti jog és nemzeti bíróság hatáskörébe tartozik, főleg ilyen területen, mint az okmányos meghitelezés, amelyet a banki joggyakorlat alakított ki. A Nemzetközi Kereskedelmi Kamara annak ellenére, hogy tudja, milyen nagy problémát okoz a csalás, mégis szándékosan kihagyja a szabályozásából, hogy a helyi jogalkotásra bízsa annak megoldását⁷. Az is elképzelhető, hogy nem lehetne egységes értelmezést adni a *fraud rule*-nak, tekintettel az eltérő jogrendszerek interpretációira. Hiába is, a szokvány nem jogszabály, hanem a kereskedelmi gyakorlat írásba foglalása. Egyedül az Egyesült Államokban kodifikálták a *fraud rule-t* az Egységes Kereskedelmi Kódexben (UCC 5. cikk). A UCP 600-at segíti a fizetési felszólításra szóló (*demand*) garanciára vonatkozó URDG 758 szokvány, amely a csalásról hallgat és azt a nemzeti jogra hagyja. A 20. cikk hallgatólagosan korlátozza a kedvezményezett jogosultságát az ellenértékre, kimondva, hogy minden fizetési igényt, amelyre a URDG-re vonatkozik, írásban kell megtenni és írásos nyilatkozatnak kell kísérnie. Az írásos nyilatkozat tartalmazza, ha a megbízó megszegi az alapjogviszonyból származó kötelezettségét, vagy tendergarancia esetén a pályázat feltételeit, és meghatározza, mit sért meg a megbízó. Vagyis a kedvezményezettnek írásban kell nyilatkoznia arról, hogy az alapjogviszonyban valamilyen szerződésszegés történt (tényét) és hogy az milyen jogot sért, így a többi fél számára védelmet nyújt azáltal, hogy lehetőséget biztosít a csalás bejelentésére. A *demand* garanciákra vonatkozó szabályokat az Egyesült Államokon kívül széles körben alkalmazzák. A fizetési felszólításra szóló garanciák funkcionálisan és jogilag is hasonlóak a standby hitellevelekhez, és ugyanúgy függetlenek

⁷ Az, hogy nem veszi a szabályozás alá, nem jelenti, hogy nem foglalkozik sokat a probléma megoldásával. Az ICC a honlapján az akkreditívvel való visszaélések nagy számára is felhívja a figyelmet. A Nemzetközi Tengerjogi Iroda (IMB – International Maritime Bureau) sok esetet lepez le, majd tesz közzé a honlapon. Az IMN részlegvezetője Michael Howlett több cikkben is felhívja a figyelmet a szállítással összefüggő csalásra. Az ICC FIB (Pénzügyi Nyomozóiroda) a hamis dokumentációra hívja fel a figyelmet. Szakértők vizsgálják a banki és szállítói okmányok fejlécét, bélyegzőit, pecséteteket, ügyvezetők aláírásait, a banki terminológiát és a helyesírási hibákat is. A 2002 óta működő ICC DOCDEX okmányos hitelezésből eredő jogvitákra kínál megoldást. 3 szakértőből álló testülete pár hónap alatt kötelező érvényű döntést hozhat. forrás: www.iccwbo.org, letöltve: 2013. augusztus

az alapul szolgáló jogviszonytól⁸. A UCP 600 alkalmazását segíti továbbá a *Nemzetközi Standby Gyakorlat* („ISP98”), amely foglalkozik a csalás kérdésével, és csakúgy, mint a UCP az alkalmazandó jogra bízva a védekezést olyan teljesítés ellen, ami csaláson, visszaélésen vagy más hasonló cselekményen alapul⁹. A standby akkreditíveknél a fizetési felszólítás esetén nem szükséges megjelölni a nemteljesítést vagy más esetet az alapjául szolgáló jogviszonyban, hacsak az nincs előírva a standby akkreditív szerződéses feltételeként. Ha ezt összevetjük a URDG fentebb említett szabályával, akkor visszalépésként értékelhető, hiszen ott azon túl, hogy nyilatkozni kell az alapjogviszonyban történt szerződésszegés tényéről, meg kell jelölni, milyen jogsértés történt.

Az ENSZ modellegyezménye¹⁰ három cikkben is foglalkozik a csalás problémájával: a kedvezményezett számára általános követelményt állít fel a fizetési igényre vonatkozóan¹¹; felsorolja azokat a körülményeket, amikor a nyitóbank visszautasíthatja a kedvezményezett fizetési igényét¹²; valamint felsorolja, milyen intézkedéseket hozhat a bíróság¹³. A szabályozás hiányossága viszont, hogy nem határozza meg, ki jelent kivételt a *fraud rule* alól, így nem védi a jóhiszemű harmadik személyeket. Habár az egyezményt készenléti hitellevelekre alkották, a kereskedelmi hitellevelekre is alkalmazható, ha a felek így rendelkeznek. Lévén, hogy egyezményről van szó, ha egy ország ratifikálja vagy aláírja, a nemzeti jog részévé válik. Úgy gondolom, hogy hatékonyabb szabályozást lehetne kialakítani, ha a UCC szabályait és a modellegyezményt összevetné a jogalkotó, hiszen a többi ICC kodifikáció nem volt túl sikeres. Az angolszász jogterületen többféle nézőpont alakult ki a *fraud exception* tekintetében, kiváltképp az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a legnagyobb tapasztalattal rendelkeznek az okmányos meghitelezés terén. Ezért a magyar jogot követően bemutatom az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Kanada és Ausztrália álláspontját.

III. A függetlenség elve a magyar jogban

⁸ James G. BARNES, Internationalization of Revised UCC Article 5—Letters of Credit, 16 Northwestern J. Int'l L. & Business 215 (1995-1996), 216.

⁹ ISP98, 1.05(C) 1998, „defences to honour based on fraud, abuse, or similar matters”

¹⁰ Convention on Independent Guarantees and Standby Letters of Credit

¹¹ 15. cikk

¹² 19. cikk

¹³ 20. cikk

Az elvont – absztrakt – kötelmek tárgyalásánál nélkülözhetetlen Dr. Túry Sándor Kornél okfejtését felidézni¹⁴. Az absztrakt kötelmet úgy definiálta, mint amelyen „*a kötelezettségvállalásnak azt a módját értjük, amellyel kapcsolatban az ügyleti tényállás kimerül a kötelezettségvállaló nyilatkozat megtételében és annak az ügyleti ellenfél által való elfogadásában, míg a kötelezés érvényessége függetlenül van a jogcímtől (causa), vagyis attól, hogy minő jogi vagy gazdasági célt kívánnak a felek a kötelezettségvállalással elérni, valamint attól is, vajjon sikerült-e ezt a célt meg is valósítani.*”¹⁵ Indokolása szerint a jogfejlődés a jogérvényesítés könnyebbé tétele érdekében szakítja szét a célt és annak az eszközt¹⁶¹⁷. Az absztrakt kötelezettségvállalás tehát mesterséges jogi megoldás, amiben a kötelelem létét függetlenítik a céljától, vagyis a jogcímetől (causa, jogalap)¹⁸. A causa fogalmának meghatározását keresve jut arra a megállapításra, amely szerint *causa solvendi* esetén, amikor valaki egy már fennálló ügyletből (pl. adásvétel) származó kötelezettsége teljesítéseként teljesít juttatást (pl. váltót állít ki), akkor causának „*magát az alapul szolgáló kötelmi jogviszonyt tekinti, tehát pl. az adásvételi ügyletet.*”¹⁹ Az absztrakt kötelezettségvállalás sohasem befejező része, hanem továbbfolytatása az alapul szolgáló causális viszonynak²⁰. Már Dr. Túry Sándor Kornél kiemelte, hogy az absztrakt jogviszony nem egyszerűen a felek magánautonómiája révén jön létre, hanem szükséges az is, hogy jogszabály vagy a bírói gyakorlat elismerje²¹. Az elvont tartozáselismerés szabályait a fizetési ígéret jellemvonásaival bírónak tekinti, hiszen egyoldalú kötelmi szerződések. Tulajdonságaikat megismerve számos hasonlóság fedezhető fel az okmányos meghitelezés önálló banki fizetési ígéretével. „*Az absztrakt kötelezésnek is van causája, habár az abban nincs is kifejezve.*”²²

A magánjog a kötelezettségvállalást akkor tekinti jogi kötőerővel bírónak, ha az érvényes jogcímmel rendelkezik, vagy ha nagyon szigorú

¹⁴ Magyar Magánjog IV., Kötelmi jog különös része, főszerk: Dr. SZLADITS Károly, Általános Nyomda és Grafikai Intézet Rt., Budapest, 1940-1942. Első cím: Elvont kötelmek. Írta: Dr. TÚRY Sándor Kornél; 15-153.

¹⁵ Dr. TÚRY Sándor Kornél: i.m. 17-18.

¹⁶ Dr. TÚRY Sándor Kornél: i.m. 18.

¹⁷ Dr. Túry Sándor Kornél indokolása szerint az akaratnak (ügyletnek) függetlenítése a távolabbi céltől (ez az elvonttá tétel, absztrahálás) a felek számára sokszor előnyös. Az, hogy a cél visszautal az alapügyletre, maga után vonja az alapul szolgáló jogviszonytól való elvonatkoztatását is. I.m. 19. és 20.

¹⁸ Dr. TÚRY Sándor Kornél: i.m. 21.

¹⁹ Dr. TÚRY Sándor Kornél: i.m. 36.; Ugyanitt fogalmazza meg, hogy minden olyan esetben, amikor causának az alapul szolgáló jogviszonyt tekintjük, akkor arra a célra gondolunk, amely az alapjogviszonyból eredő kötelezettség teljesítésében áll.

²⁰ Dr. TÚRY Sándor Kornél: i.m. 52.

²¹ Dr. TÚRY Sándor Kornél: i.m. 57. és a 60. oldalon tovább részletezi azzal, hogy nem a felek magánautonómiáján vagy szándékán alapul az absztrakció, hanem a tételes jogon: megengedett-e a causától függetlenedés, és ha igen, milyen ügyletek tekintetében és milyen feltételekkel.

²² Dr. TÚRY Sándor Kornél: Elvont kötelmek, 92.

alakítás betartásával alapítják őket. A kötelezettségvállalás jogcíme az elérni kívánt gazdasági célt jelenti²³. Jogcím szükséges ahhoz, hogy egy jogügylet érvényes és kikényszeríthető legyen.

„A megfelelő jogcím hiányában is érvényesen létrejöttek tekintett kötelezettségvállalások az ún. absztrakt ügyletek, amelyeket a jog csak akkor tekint érvényesnek, ha a kötelezettségvállalás a jog által előírt, az adott absztrakt kötelezettségvállalás-típushoz rögzített alaki követelményeknek maradéktalanul megfelel (ilyenek például az értékpapírban megtestesített kötelezettségvállalások).”²⁴

Az akkreditív tehát a normatív nem szabályozott vegyes típusú szerződések közé tartozik²⁵. Az akkreditív önálló jogcímentes jogügylet, amelynek jogalapja a kedvezményezett és a nyitó bank közötti akkreditív jogviszony. A tulajdonképpeni absztrakt akkreditív jogviszony a nyitó banknak az eladóhoz (kedvezményezett) intézett egyoldalú kötelezettségvállaló nyilatkozatával jön létre^{26,27}. A kötelmet tehát nem az keletkezteti, hogy a bank a szükséges okmányokat elfogadja – az nem is minősül szerződéses nyilatkozatnak –, hanem maga az akkreditív kibocsátása hozza létre a jogviszonyt. A megnyitást követően ugyanis a nyitó bank fizetési kötelezettsége kikényszeríthetővé válik²⁸. Nincs szükség a kedvezményezett elfogadó nyilatkozatára sem, hiszen ő csak az akkreditív feltételeinek meghatározásában és esetleges módosításában vehet részt²⁹. A magyar Polgári törvénykönyv szerint: *„Egyoldalú jognyilatkozatból jogszabályban meghatározott esetekben keletkezik kötelelem.”³⁰* Az okmányos meghitelezés jogintézménye könnyen összetéveszthető volt a garanciaszerződéssel (korábban bankgaranciával). A Ptk. a garanciaszerződést úgy határozza meg, mint a garantőr olyan kötelezettségvállalását, amely alapján a nyilatkozatban meghatározott feltételek esetén köteles a jogosultnak fizetést teljesíteni³¹. A törvény külön kiemeli a járulékoság hiányát. Az okmányos meghitelezés során a bank a saját nevében vállal kötelezettséget, amelyet a megbízó megfizet/megtérít az általa a kedvezményezettnek kifizetett összeg erejéig. Ez azt jelenti, hogy a bank fizetési kötelezettséget vállal. Garanciaszerződés esetén azonban a bank a saját pénzeszközei terhére

²³ Dr. BÁRDOS Péter – Dr. MENYHÁRD Attila: Kereskedelmi Jog, HVG-ORAC Kiadó Kft, 2008. 357.

²⁴ Dr. BÁRDOS – Dr. MENYHÁRD: i.m. 357.

²⁵ Uo.

²⁶ SZILÁGYI – HIDAS: i.m. 29.

²⁷ Ebből következik Szilágyi és Hidas szerint, hogy a kedvezményezett az értesítés vétele előtt nem élhet kifogással, ugyanis addig még nincs jogviszonyban a nyitó bankkal. (forrás: uo.)

²⁸ BH2002.274.

²⁹ SZILÁGYI – HIDAS: i.m. 25.

³⁰ Ptk. 6:2.§ (2) bekezdése

³¹ Ptk. 6:431.§ (1) bekezdése

vállal kötelezettséget. A bank így meghatározott összeghatárig, a szerződésben meghatározott valamely kötelezettség megerősítéseként vállalja a fizetést³². Az okmányos meghitelezés célja a fizetés, nem pedig biztosítani a fizetést.

Kérdés lehet az is, mettől kezdve érvényes és hatályos az akkreditív jogviszony a nyitó bank és a kedvezményezett között?³³ Azért van jelentősége ennek, mert a kedvezményezettnek meghatározott idő áll rendelkezésre benyújtani az okmányokat – az akkreditív érvényességi idején belül –, utána az akkreditív lejár. Ezután a banknak megszűnik a fizetési kötelezettsége. Feltételezhető, hogy ennek ideje a nyitó bank értesítése az akkreditív megnyitásáról. Addig azonban bármilyen kifogását közölheti a megbízónak. Akkreditívet ma már nem szokás visszavonható formában megnyitni, így az abból eredő jogviták száma csökken³⁴. (A Ptk. értelmében, annak logikáját követve, a visszavonható akkreditív visszavonása a visszavonásról szóló értesítés megérkezésével, vagy a kedvezményezett tudomásszerzésével válna hatályossá; más jogrendszerekben azonban nem feltétlenül ez a szabályozás érvényesül.) A mai felgyorsult információs társadalomban kérdés lehet, hogy a bankok közötti belső értesítés vagy az azt megerősítő postai küldeménytől hatályos az ügylet? Mi a helyzet elektronikus okmánybenyújtás esetén, amikor a felek közti minden kommunikáció elektronikusan történik, és az eUCP-t alkalmazzák? A UCP 600 10. cikke a módosításról úgy rendelkezik, hogy az akkreditív eredeti feltételei mindaddig hatályosak, ameddig a kedvezményezett a módosítás elfogadását vagy annak megtagadását nem közli. A hallgatása azonban beleegyezésnek minősül. A kételyt úgy oldja fel a *Szokvány*, hogy a 11. cikk alapján a távközlési úton továbbított meghitelezések esetén nincs szükség írásbeli megerősítésre vagy visszaigazolásra. Ez alól kivételt jelent, ha az akkreditív „*teljes részletek következnek*” („*full details to follow*”) vagy hasonló utalást tartalmaz, vagy hogy az email megerősítése a hatályos, mert ilyenkor a nyitó banknak késedelem nélkül operatív akkreditív okmányt kell kibocsátania. A hatály kérdése tehát azért nagyon fontos, mert ehhez kapcsolódik a bank fizetési kötelezettsége. Az akkreditív meghatározott határidőben jár le, ha a kedvezményezett addig az időpontig nem nyújtja be a dokumentumokat, a bank mentesül a kötelezettség alól.

A magyar jogban az okmányos meghitelezés absztrakt jellegével kevés bírósági határozat foglalkozik. Az EBH2001.537. (BH2002.274.) elvi jelentőséggel mondta ki, hogy „*az akkreditív absztrakt jellegéből, abból,*

³² Fővárosi Bíróság, 21.G.40.855/2009/20. (anonim határozat)

³³ SZILÁGYI – HIDAS: i.m. 29.

³⁴ SZILÁGYI – HIDAS: uo.

hogy az akkreditív alapján teljesítendő fizetésnél a megbízó és a bank közötti, illetve a megbízó és a vele szerződő fél közötti alapügylet nem vizsgálható, és az alapügyletből eredő kifogások nem hozhatók fel, az következik: a benyújtott okmányoknak az akkreditív előírásain túlmenő tartalmi valósága nem vizsgálható, csak az, hogy az okmányok megfelelnek-e az akkreditívben előírt kikötéseknek. Az okmányok esetleges hamissága a bank fizetési kötelezettségét nem befolyásolja. A bank csak az esetben mentesülhet a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett.”

A bírósági határozat alapját képező tényállás szerint³⁵ a Nádor '95 Rt. mint importőr cég 1998-ban 12 millió dollár értékben két visszavonhatatlan, halasztott fizetésű akkreditívet nyitott a Postabanknál³⁶ a kedvezményezett B. GmbH osztrák cég részére. Az akkreditív fedezetét a Postabank garanciájaként határozták meg. A teljesítéshez 5 példány szabályszerűen aláírt kereskedelmi számlát és az N. Rt. javára kiállított raktári elismervényt kellett benyújtani. Miután a meghitelezés által előírt és az avizáló bankok révén benyújtott okmányokat a nyitó bank elfogadta, a kedvezményezett az akkreditívből származó jogait a B. A. GmbH-ra engedményezte, majd további engedményezések történtek. Az akkreditívek nem voltak átruházhatóak, csak az abból eredő pénzkövetelések: forfeitirozták a további bankok. *„Mint látható, a halasztott fizetésű akkreditív arra is jó, hogy az exportőr az okmánybenyújtás- és elfogadás után eladhassa, illetve leszámoltassa akkreditív-követelését, hiszen az egy banki fizetési ígéret, amelyet más bank is hajlandó lehet megvenni, ha az exportőr-kedvezményezett a fizetési határidő lejárta előtt kíván a pénzéhez hozzájutni”*³⁷. A B. GmbH cég szállítója azonban hamis raktári bizonylatokat nyújtott be, melyet nem vizsgáltak meg elég alaposan. Később derült ki, hogy a termelészövetkezeti bélyegzőt ellopták, így mind az aláírás, mind a pecsét is hamis volt. Nemcsak, hogy a raktárjegyek hamisak voltak, azokat nem a B.Mgtsz. állította ki, és nem is raktározott árut az N. Rt. javára. Az elsőfokú bíróság az alperes védekezését a függetlenség elvével érvelve elutasította, hiszen, mivel az akkreditív elkülönül az alapügylettől, nem lehet alappal hivatkozni az alapszerződés és a garancia teljesítésére³⁸. A

³⁵ Legf.Bír.Gfv.X.30.354/2001.sz.

³⁶ Ma már szintén hiába keresnénk a magyar bankpiacon a valaha volt Postabankot. 1998-ban, a teljes tőkevesztés után szintén az állam konszolidálta (tőkeemeléssel), majd 2003-ban privatizálta, és 2004-ben a vevő Erste Bank beolvasztotta. Forrás: http://www.bankszovetseg.hu/anyag/feltoltott/2007_1_Kiraly.pdf, letöltve: 2011. november

³⁷ ORMAI-BARNA: Okmányos meghitelezés – visszavonható-e a banki fizetési ígéret? Napi Jogász 6/2001., 9.

³⁸ Az ügyben a körülmények együttes mérlegelésével megállapították, hogy az N. Rt. és a B. GmbH kedvezményezett csalárd módon összejátszottak, azért, hogy az alperesnek fizetési kötelezettsége keletkezzen. A

Legfelsőbb Bíróság mint másodfokú bíróság a Ptk. 329.§ (1) bekezdésére hivatkozva kimondta, hogy *„az engedményezéssel az engedményes a régi jogosult helyébe lép, és a (3) bekezdés alapján a kötelezett az engedményessel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.”*³⁹ Ez a jogalap az akkreditív jogviszony, amely a B. GmbH és az alperes között áll fenn. A bíróság szerint a kötelmet nem az okmányok bank általi elfogadása hozza létre, így a dokumentumok elfogadása nem is minősül szerződési nyilatkozatnak, vagyis annak Ptk. 210.§ szerinti megtámadására nincs is lehetőség. Az, hogy a bank visszaküldés helyett elfogadta az okmányokat⁴⁰, azt jelenti, hogy már nem hivatkozhat az eltérésekre, mivel a UCP Szokvány az elfogadáshoz a kifogásolás jogának elvesztését fűzi. Mivel joggal lehetett következtetni, hogy a kedvezményezett tudta, hogy az okmányok hamisak, így a bíróság az alperes nyitó bankot mentesítette a megtérítési kötelezettség alól. Ezt követően felülvizsgálati kérelemmel éltek a felperesek. A Legfelsőbb Bíróság mint felülvizsgálati bíróság megállapította, hogy a bank csak abban az esetben mentesül a fizetési kötelezettség alól, ha bizonyítható, hogy a hamisítást a kedvezményezett végezte, vagy abban részt vett – ugyanis a bíróság nem engedheti meg, hogy maga a hamisító előnyhöz jusson az akkreditív absztrakt jellege révén. A bíróság 1998 novemberében tárgyalást tartott, és ideiglenes intézkedésként megtiltotta, hogy a Postabank az akkreditívek alapján kifizetést teljesítsen⁴¹. A bíróság tehát mentesítette a nyitó bankot a fizetési kötelezettség alól. Ezt azzal indokolta, hogy hamis okirattal nem lehet az okmánybenyújtásnak eleget tenni. A hamis okirat azt jelenti, hogy nem létezik az a jognyilatkozat, amelyet igazolnia kellene. Az ilyen okiratot felhasználni bűncselekmény, ezért arra nem lehet jogot alapítani. Ebből pedig az következik, hogy a csalárd kedvezményezett nem követelhet fizetést. Nem keletkezik fizetési kötelezettsége a megtévesztett banknak, mivel nem teljesül a meghitelezés feltétele. A kedvezményezett nem szerzi meg a pénzkövetelést, így azt érvényesen tovább sem tudja adni⁴². Mi ennek tanulsága az Ormai Gabriella és Barna András szerint? A szerzők azt tanácsolják, hogy faktoring⁴³ tevékenység során körültekintően kell eljárni,

bíróság álláspontja szerint a kedvezményezettnek kellett volna meggyőződnie, hogy a raktárjegyek valódiak-e, azokat felhasználhatja-e.

³⁹ BH2002.274.

⁴⁰ Elfogadta, ugyanis on their face – külsőleg – megfelelőnek látszott, nem volt ellentétes a benyújtott számlákkal

⁴¹ http://www.mkogy.hu/naplo98/040/n040_150.htm, letöltve: 2011. november. Varga Mihály pénzügyminiszteri államtitkár tájékoztatta az ügyről az országgyűlést

⁴² ORMAI – BARNA: 10.

⁴³ Követelésvásárlás, rövid lejáratú követelések folyamatos megvételét jelenti, amelyek áruszállításból, ill. szolgáltatások nyújtásából származnak. Factoring-szerződéssel jön létre, általában legalább egy éves időtartamra.

különösen, ha halasztott fizetésű akkreditívről van szó: fenn kell tartani a megtérítési igény lehetőségét és ki kell kötni biztosítékot is. Ennek hiányában a követelés kifejezetten bizonytalannak minősül⁴⁴. Az angolszász jogrendszerek álláspontját ismerve érthető, hogy a magyar bírói gyakorlatban meghatározott csalás kivétele összhangban van a nemzetközi állásponttal, amennyiben a „*clean and obvious*” csalás meglétét feltételezi, vagyis, hogy a kedvezményezett maga követte el a csalást vagy abban részt vett. Dr. Túry Sándor Kornél már az 1940-es évek körül megfogalmazta az alábbi, ezzel összecsengő tételét: „*Az alaptalan gazdagodás általános elveiből folyóan nincs visszakövetelésének (mentesítésének) és tehát a gazdagodás kifogásának sem helye abban az esetben, ha az adós tudott a jogalap hiányáról vagy érvénytelenségéről, nevezetesen tudott arról, hogy a materiális tartozás, amelynek kielégítésére az absztrakt kötelezés szolgál, a valóságban nem áll fenn.*”⁴⁵

A UCP 600 korábban sokszor emlegetett rendelkezései az absztrakt jogviszony speciális jellegét erősítik meg. A *fraud exception* kapcsán a különböző jogrendszerek lehetőséget teremtettek, hogy a bíróság intézkedésével megakadályozza, vagy felfüggeszse a kedvezményezett számára a kifizetést⁴⁶. A magyar polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) ideiglenes intézkedésre ad lehetőséget, ha ez közvetlenül fenyegető kár elhárítása vagy a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, illetve a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében szükséges, és az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket. A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kötheti. A kérelmet megalapozó tényeket valószínűsíteni kell.⁴⁷ Az ideiglenes intézkedés tárgyában a bíróság végzéssel soron kívül határoz, amely határozata előzetesen végrehajtható.

Kérdéses lehet, ki, milyen jogcímen veheti igénybe az ideiglenes intézkedést az okmányos meghitelezés során? Ha a vevőnek van a kedvezményezettel szemben követelése, amely nem az okmányos meghitelezésből ered, beszámítási kifogása érvényesítése végett kérhet-e ideiglenes intézkedést?⁴⁸ Az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet a bíróság

Szemben a factoringgal, a foréfitőzés közepes futamidejű ügylet, 6 hónaptól akár 7évig is terjed. „Á forfait” azt jelenti, hogy exportügyletekből származó váltót vásárolnak meg visszkereset nélkül. Forrás: GELLÉRT Andor: Külgazdasági pénzügyek, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1988, 187-190.

⁴⁴ ORMAI – BARNA: i.m. 10.

⁴⁵ Dr. TÚRY Sándor Kornél: i.m. 101.

⁴⁶ SZILÁGYI – HIDAS: i.m. 138.

⁴⁷ Pp. 156.§ (1)

⁴⁸ SZILÁGYI – HIDAS: uo.

nagyon szigorú mérlegelési sorrend alapján vizsgálja meg⁴⁹. Olyan kár esetén vehető igénybe a jogintézmény, amelyet a jogellenes magatartás ismétlése vagy jogellenes helyzet fennmaradása idéz elő. Jelen esetben a bank önálló fizetési kötelezettsége, a jogviszony fennmaradása idézi elő, ugyanis látszólag megfelelő okmányok benyújtása esetén a banknak fizetést kell teljesítenie. Ideiglenes intézkedésként a banki fizetés megakadályozását kérheti a fél. Indokolt, hiszen csalás esetén a banknak nem fog megtérülni az igénye, adott esetben a vevő pedig csődbe kerülhet. A bíróság azt a felet, akinek a részéről a károk bekövetkezése fenyeget, a kárt előidéző jogellenes magatartástól eltilthatja. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem elrendelésének feltétele az is, hogy a kérelmezőt közvetlenül fenyegető kár a kérelmezővel ellenérdekű fél jogellenes magatartására legyen visszavezethető. A bíróságnak csak a kérelem anyagi jogi megalapozottságának valószínűsítése esetén kell vizsgálnia az eljárási feltételek fennállását. Úgy gondolom, hogy csalás gyanúja esetén az ideiglenes intézkedés iránti kérelem elbírálásához – a jogalapot képező anyagi jogszabályok megsértésének bizonyításához – vagy bizonyítást kell a bíróságnak lefolytatnia, vagy pedig előzetes bizonyítás keretében a félnek kell bizonyítékot benyújtania, akár a kereseti kérelemmel együtt⁵⁰. A jogviszony absztrakt jellegéből ered, hogy ha a vevő észleli, hogy az eladó hamis okmányokat nyújtott be vagy egyéb csalást követett el, a banki önálló kötelezettségvállalás alapján történő teljesítést kell megakadályoznia. A banknak viszont nem lehet jogellenes a magatartása, ha a látszólag rendben levő okmányok benyújtása esetén teljesít fizetést, ugyanis ő *on their face* – látszólag vizsgálja meg az okmányokat. Általában véve a fizetés teljesítése nem lehetne jogellenes, a vevő külön perben érvényesíthetné igényét a csalárd eladóval szemben. Mégis úgy gondolom, hogy az akkreditív speciális jellegéből következően, abból, hogy nagy földrajzi távolságra levő felekről van szó, jelentős összegű ügyletekről és nyelvi, kulturális, pénzügyi különbségekről, igenis engedélyezni kell az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet annak valószínűsítése esetén. Csak anyagi jogi valószínűsítés esetén lehet vizsgálni azt az eljárási feltételt, hogy a kérelem teljesítésének megtagadása a kérelmezőre nézve jár-e olyan hátrányos következménnyel, amely utóbb az ügy érdekében hozott döntéssel sem orvosolható. Úgy gondolom, hogy a fent említett okokból okmányos meghitelezés esetén előfordulhat, hogy a kifizetés következménye utóbb nem lesz orvosolható, és jóhiszemű vevő csődjét okozhatja⁵¹. A

⁴⁹ BDT2007.1549. nyomán

⁵⁰ Ilyen lehet írásszakértői vagy egyéb igazságügyi szakértői bizonyítás; vagy pedig bírósági megkeresés is célravezető lehet.

⁵¹ Például a vevő áru hiányában nem jut vételárhoz és nem tudja a megbízási szerződésben foglaltak szerint a

bíróságnak vizsgálnia kell továbbá azt is, hogy a kérelem teljesítésével okozott hátrány meghaladja-e a kérelem teljesítéséből eredő előnyt. Egyetértek a Legfelsőbb Bíróság azon megállapításával⁵², mely szerint abban a kérdésben, hogy valamely okirat valódi-e vagy hamis, nemcsak büntetőbíróság foglalhat állást, így nem csak az határozhat. Logikusnak és a nemzetközi gyakorlattal összhangban állónak látom azt az okfejtést, miszerint az akkreditív absztrakt jellegének az felel meg, hogy a bank külső megjelenésében vizsgálja az okmányokat, azonban szűk körben a tartalmi valótlaniságot is vizsgálhatja. Nem lehet helye a bíróság beavatkozásának, abban az esetben, ha az okmányok megfelelőnek látszanak – mint ahogyan a *Mid-America Tire In v. PTZ Trading Ltd.* ügyben megfogalmazták: a vevő választott kereskedelmi partnert, valamint ők állapodtak meg ebben a fizetési módban. Osztom viszont azt az álláspontot, hogy meg kell tagadni a fizetést (és kellő valószínűsítés mellett engedélyezni az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet), ha bizonyítható, hogy a hamisítást maga a kedvezményezett követte el, vagy abban részt vett. Úgy gondolom, hogy a magyar joggyakorlatban is szükség lenne kialakítani (vagy alkalmazni) olyan szempontokat, mint amilyenekkel a következőkben bemutatott angolszász országokban érvelnek csalás esetén.

Az 1-H-BJ-2011-123. számú bírósági határozatban a csalárd eladó csak azért alapított céget Magyarországon, hogy az okmányos meghitelezés sajátosságait kizárólag a saját érdekében, jogtalan haszonszerzésre használja fel: vagyis, ha a bank az akkreditív megnyitásával fizetést ígér, ezen kötelezettségét a vevő tiltakozása ellenére is teljesítenie kell. A bíróság kiemelte, hogy az alacsony vételár és a biztonságosnak tűnő fizetési mód a vevők szerződéskötési hajlandóságát ösztönözte, majd a hamis okmányok ellenében a nyitó vagy fizető bank – vevő által biztosított fedezet mellett – kifizette az eladónak a kérdéses összeget. Negocionáló bank bekapcsolása súlyosbítja a helyzetet. Ennek az a lényege, hogy az eladó felkérésére, a saját költségére és kockázatára megveszi az eladótól az okmányokat, és átvállalja az eladónak az akkreditívból eredő jogait és kötelezettségeit az adott okmányok erejéig. Tehát megelőlegezi az akkreditív összegét arra az időre, amíg az okmányok ellenében a nyitó bank fizet. Az „utolsó” pénzügyi intézetnek csak azért nem keletkezett kára, mert észlelve a visszaélést megtagadta a fizetést.

nyitó bank igényét megtéríteni. Álláspontom szerint, ha a kérelmező valószínűsíti, hogy megtérülés a jövőben biztosan nem várható, célszerű engedélyezni kérelmét.

⁵² BH2002.274.

IV. Az angolszász jogrendszer „fraud exception” álláspontja általában

Az angolszász jogrendszerben az autonómia elve alól egyetlen kivétel van: a csalás esete („*fraud rule*”, „*fraud exception*”). Ha az eladó csalárd módon mutat be dokumentumokat azért, hogy pénzhez jusson, akkor a bank jogosult megtagadni a fizetést – vagyis a megbízónak lehetősége van olyan intézkedés igénybevételére, amely segítségével az akkreditív lehívása megakadályozható.

A Szokvány ilyen szempontból rendkívül ellentmondásos: egyensúlyt próbál teremteni az okmányos meghitelezés absztrakt volta és a csalások megelőzése között. A *fraud rule*-nak nincs egységes nemzetközi értelmezése. Az amerikai jogrendszer precedensértékű esete a *Sztejn v. Henry Schroder Banking Corporation* ügy⁵³, míg a témában hivatkozott angol eset a *United City Merchants (Investment) Ltd. v. Royal Bank of Canada*⁵⁴. Az esetek alapvetően arra adnak választ, hogy csak a dokumentumokat kell-e vizsgálni és azok alapján dönteni, vagy pedig a bíróság vizsgálhatja-e a mögöttes tranzakciót is. Az angol bíróság alapvetően az első mellett foglal állást. Az amerikai és a kanadai bíróság az okmányos meghitelezés alapját képző szerződést és tranzakciót is vizsgálja. Az ausztrál jogrendszer⁵⁵ ezeken túlmenően a „*lelkiismeretlen magatartást*” is vizsgálja⁵⁶. Az árut a dokumentumok testesítik meg. Ez hasznos a vevőnek, hiszen ő írja elő az így bemutatandó dokumentumokat (például 2 példány fuvarlevél és szakértői tanúsítvány), és ezáltal biztos lehet abban, hogy fizetéskor az áru már útnak indult. A minőségi bizonyítvány kötelező bemutatása és dokumentumokhoz csatolása segíthet elkerülni a hibás teljesítésből fakadó problémákat. Éppen abból eredően, hogy a bank fizetési kötelezettsége az okiratok hibátlan bemutatásához kötődik, nem pedig az áru leszállításához, a pénzügyi és az értékesítési tranzakció független egymástól. Így keletkezik a joghézag, amelyet egy gátlástalan eladó kihasznál.

A csalásra nem elég hivatkozni, hanem egyértelmű bizonyítékokkal kell alátámasztani. A UCP 600 több bekezdése is kulcs ennek megállapításához – ezek rendelkeznek a különféle bankoktól való lehívásról és az okmányok vizsgálatáról. Eléggé ellentmondásos jogterület, hiszen több kérdés is

⁵³ (1941) 31 NY Supp 2d 631.

⁵⁴ [1983] 1 AC 168

⁵⁵ <http://austlii.edu.au/~alan/standby-credits.html> ,letöltve: 2011. november

⁵⁶ *Inflatable Toy Co v State Bank of New South Wales* (1994) 34 NSWLR 243

felmerül: a *fraud exception* tartalmazza-e a meghatározott feltételeket⁵⁷, az érvénytelenségi doktrínát⁵⁸, elkövetheti-e a csalást harmadik fél⁵⁹, hozhat-e a bíróság ideiglenes intézkedést, vagy milyen hatása van a jogellenes alapszerződésnek az akkreditív jogviszonyra.

1. Az Egyesült Államok joga

Az amerikai jogban mérföldkőnek számító, 1940-es évekből származó *Sztejn v. Henry Schroeder Banking Corporation ügy*⁶⁰ katalizátorként hatott a *fraud rule* fejlődésére. Ezt az esetet nemcsak az Egyesült Államokban, hanem a világ számos *common law* jogrendszerű országban elfogadták, hivatkoznak rá és követik azt⁶¹. Újdonság volt, hogy nem a szerződésekre, hanem az okmányos meghitelezésre vonatkozó szabályok alapján döntötték el az ügyet⁶². A felperes (Charles Stejn) szerződést kötött az indiai Transea Traders Ltd. társasággal nagy mennyiségű disznósörte vételére. Fizetési módként abban állapodtak meg, hogy Schroeder a Transea számára akkreditívet bocsát ki, majd a vételárat a fuvarlevél és a számlák bemutatása ellenében lehet lehívni. Az alperes Schroeder Bank visszavonhatatlan akkreditívet nyitott a kedvezményezett részére. Az eladó az árut gőzhajóval útnak indította és benyújtotta a formailag megfelelő dokumentumokat. Azonban a felperes Stejn még a fizetés előtt a New York-i bíróság előtt pert indított, arra hivatkozva, hogy a Transea értéktelen selejt anyaggal töltötte meg a ládákat azzal a szándékkal, hogy a valódi áru helyett attól szabaduljon meg, és így nem jogosult a vételárra⁶³. A felperes a csalásra hivatkozva kérte a fizetés megakadályozását, valamint hivatkozott az ügyletbe bekapcsolódó másik bank nem független voltára. Shientag bíró megállapította, hogy az igény megalapozott, vagyis arra a következtetésre jutott, hogy a függetlenség elvét az eladó által elkövetett csalás esetén nem kell figyelembe venni. A bíró indokolása során a függetlenség elvéből indult ki, tehát, hogy az akkreditív viszony független az alapjogviszonytól, valamint, hogy a bank

⁵⁷ *United City Merchants v Royal Bank of Canada* [1983] 1 AC 168 által megállapítottakat brit esetbenél

⁵⁸ „nullity exception”

⁵⁹ A *United City Merchants* ügyben a Lordok háza kifejtette, hogy csalárdul a kedvezményezett vagy annak ügynöke járhat el, és az, hogy ők harmadik jóhiszemű személyt megtévesztenek ezáltal, az nem lehet alapja, hogy a bank megtagadja a fizetést.

⁶⁰ (1941) 31 NY Supp 2d 631

⁶¹ The development of the fraud rule in letter of credit law: The journey so far and the road ahead – Ross P.Buckley & Xiang Gao – UPENN (University of Pennsylvania Law School), 676.

⁶² The development of the fraud rule in letter of credit law: The journey so far and the road ahead – Ross P.Buckley & Xiang Gao – UPENN (University of Pennsylvania Law School), 677.

⁶³ „filled the fifty crates with cowhair, other worthless material and rubbish with intent to simulate genuine merchandise and defraud the plaintiff...”

az okiratokkal foglalkozik és nem az áruval. Kiemelte, az okmányos meghitelezés jogintézményét veszélyeztetné, ha a fizetés teljesítése előtt a bank köteles vagy jogosult lenne a felek közti jogviszony vizsgálatára vagy a jogvitába bekapcsolódni. Fontos volt ebben az ügyben leszögezni, hogy a vita tárgya nem pusztán szavatossági igény, hanem az, hogy az eladó szándékosan nem megfelelő árut küldött.⁶⁴ Ilyen esetben, ha a csalásról a bank az okmányok elfogadását megelőzően szerez tudomást, akkor jogosult megtagadni a fizetést, hiába felelnek meg látszólag a benyújtott okmányok. A függetlenség elvét pedig nem lehet a gátlástalan eladó javára felhasználni⁶⁵. A bíróság itt állapította meg a fraud exception alkalmazásának négy feltételét:

1. a jogügyletben csalás történt,
2. a csalást a kezdeményezett szándékosan követte el,
3. a csalásról a bank a fizetést megelőzően tudomást szerzett,
4. a kedvezményezett nem az okmány jóhiszemű birtokosa.

Az ügyben nemcsak azt állapították meg, hogy ilyen esetekben a fizetés meg kell tagadni, hanem a nyitó- és az igazoló bankok érdekeinek sérelmét is: a bank érdeke megbizonyosodni abban, hogy létezik az okmányok által megtestesített áru. A bank tudomásával kapcsolatban fontos, hogy ilyen esetben az okmányok és az intézmény olyan bank kezében legyen, aki a csalárd eladóval egyazon álláspontot foglal el.

Az Amerikai Egyesült Államokban a *fraud rule-t* egységes szerkezetben kodifikálták az Egységes Kereskedelmi Kódexben (UCC)⁶⁶ 1954-ben⁶⁷. Az UCC 5-109. cikke⁶⁸ rendelkezik a fraud rule-ról, amit szinte minden államban kevés módosítással elfogadtak, így csalárd esetek vizsgálata során ezt alkalmazzák. 1995-ben ezt a szakaszt felülvizsgálták, kijavítva a hibáit és hiányosságait, így vált számos területen alkalmazhatóvá. A UCC szabály megalkotásához alapul vették a UCP-t és az ENSZ egyezményt is, ezekhez javaslatokat alkottak, valamint többen harmonizálni szerették volna a nemzetközi és a nemzeti jogot és gyakorlatot⁶⁹.

A UCC alapján a banknak jogában áll megtagadni a fizetést, ha a formailag megfelelő okmányok hamisak vagy meghamisítottak, és harmadik jóhiszemű személy joga nem sérül. A szabályozás kifejezetten

⁶⁴ The development of the fraud rule in letter of credit law: The journey so far and the road ahead – Ross P. Buckley & Xiang Gao – UPENN (University of Pennsylvania Law School), 677.

⁶⁵ „...the principle of the independence of the bank’s obligation under the letter of credit should not be extended to protect the unscrupulous seller...”

⁶⁶ <http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>, letöltve: 2013. július

⁶⁷ <http://www.law.cornell.edu/ucc/5/article5.htm>, letöltve: 2013. július

⁶⁸ <http://www.law.cornell.edu/ucc/5/article5.htm#s5-109>, letöltve: 2013. július

⁶⁹ James G. BARNES, Internationalization of Revised UCC Article 5—Letters of Credit, 16 Northwestern J. Int’l L. & Business 215 (1995-1996), 216-217.

kimondja, hogy ha a csalárdság megállapítást nyer, az okmányos meghitelezés kétféle módon állítható meg: vagy úgy, hogy a kibocsátó megtagadja a fizetést⁷⁰, vagy pedig a vevő kéri a bíróságot, hogy rendelje el a fizetést vagy az okiratok bemutatását⁷¹. A kibocsátónak nem kötelessége, hogy megtagadja a kifizetést pusztán azért, mert a vevő azt kéri – a megbízó elsődleges „jogorvoslata” az, hogy ideiglenes intézkedéssel megtagadják a kifizetést. Ahhoz, hogy hivatkozni lehessen a *fraud exception*-re, a csalásnak materiálisnak kell lennie. A szabályozás személyi hatálya alól négy kivétel van, például a megerősítő fél, aki jóhiszeműen járt el⁷². Az 5-109 (b) szerint négy feltételnek kell teljesülnie ahhoz, hogy a bíróság elbíráljon egy ideiglenes intézkedést.

Az *NMC Enterprises Inc v. Columbia Broadcasting System Inc*⁷³ ügyben az NMC szeretne volna megakadályozni a Columbia Broadcasting Systemnek szóló fizetést arra hivatkozva, hogy a szállított áruk nem felelnek meg a szerződés rendelkezéseinek. A New York-i Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy hiába felelnek meg látszólag a dokumentumok, a mögöttes tranzakció szándékos csaláson alapul. Rávilágított a bíróság tehát arra, hogy a mögöttes tranzakció is vizsgálható csalás esetén.

2002-ben az Ohio-i Legfelsőbb Bíróság döntést hozott a *Mid-America Tire In v PTZ Trading Ltd.* ügyben⁷⁴. A bíróság megállapította, hogy ki kell terjeszteni az „*ügyletben való csalás*” jelentését a csalárd dokumentumokra is. Ennek az volt a célja, hogy kétségessé tegyék a kedvezményezett által elkövetett csalárd magatartás jövedelmező jellegét. A másik indokolás pedig az, hogy általában a vevő/megbízó köteles viselni a veszteség kockázatát, de nem kellene, hogy viselje annak a kockázatát, hogy a kifizetés a kedvezményezett csalárd magatartásának következménye. Másrésztől azonban nem világos, miért nem kell a megbízónak viselnie a csalárd kedvezményezett kockázatát – hiszen ő választotta, hogy kereskedik vele –, míg a banknak kevesebb választási lehetősége van. Továbbá, ők választották az okmányos meghitelezést mint finanszírozási módot, így a szerződésben osztották meg maguk között a kockázatot a meghitelezés visszavonhatatlan természetének figyelembe vételével.

Mindez arra enged következtetni, hogy az álláspontok nagyon megoszlanak a *fraud exception* tekintetében. Az ítéletekből levonható az a

⁷⁰ § 5-109 (a)(2)

⁷¹ § 5-109 (b)

⁷² § 5-109 (a)(1)

⁷³ 14 U.C.C.Rep.Serv. 1427, 1429 (N.Y.Sup.Ct.1974)

⁷⁴ 2000 Ohio App, 43 UCC Rep. Serv. 2d 964.

következtetés, hogy az amerikai bíróságok eltérő álláspontot képviseltek a *fraud rule* vizsgálata során. Egyik véglet az a felháborítóan csalárd magatartás, amely a bíróságot magát is megbotránkoztatta. Középen helyezkedik el a szándékosan elkövetett csalás esete. A szándékosság azt jelenti, hogy az eladó pontosan tudatában volt a magatartása következményével. A másik végletet jelenti az a nézet, amelyben nem számított a kedvezményezett szándéka a magatartása mögött. Nyitottságra utal az a nézőpont, amely szerint az eset összes körülményét figyelembe kell venni mérlegeléskor⁷⁵.

Az amerikai bíróságok tehát a *fraud rule* alatt a mögöttes szerződést és teljesítést is vizsgálhatják. Mindez arra ösztönzi a megbízókat, hogy forduljanak bírósághoz a kifizetés megakadályozása vagy késleltetése érdekében.

2. Az Egyesült Királyság joga

Az angol jogban a *fraud rule* alapját a *United City Merchants (Investments) Ltd v Royal Bank of Canada*⁷⁶ adja. Lord Diplock ekkor fogalmazta meg az „*ex turpi causa non oritur actio*” elvet, vagyis a csalárdság alapját. Az angol bíróság inkább távolságtartó a kereskedelmi jogvitákban, ritkán avatkozik be, így a csalás kivételét is ritkán alkalmazták. Az alább ismertetett ügy azzal a kérdéssel foglalkozott, hogyan értékelhető, ha harmadik személy követi el a csalást, amelyről a kedvezményezettnek nem volt tudomása. Lord Diplock – hivatkozva az amerikai Sztejn esetre – kiemelte a függetlenség elve kapcsán, hogy egyetlen megalapozott kivétel létezik ez alól: amikor az eladó abból a célból, hogy a meghitelezést igényelje, csalárdul olyan dokumentumokat nyújt be a megerősítő banknak, amely kifejezetten vagy hallgatólagosan utal arra a tényre, hogy rosszhiszeműen jár el⁷⁷.

A bíróság az ügyben azt állapította meg, hogy a kedvezményezett csak abban az esetben nem jogosult a vételárra, ha:

1. a csalást ő követte el,
2. a csalásban közreműködött,
3. vagy arról tudomása lehetett.

⁷⁵ Dr. TÓTH Zsuzsanna: A függetlenség elve és annak korlátai az akkreditív jogviszonyban, Európai és Külföldi Jogi Szemle, 2006. 5. szám, 301-309.o, itt: 306. és 307. o.

⁷⁶ (1982) 2 ALL ER 720

⁷⁷ 1983 A.C. 168, 183 (H.L. 1982) (Lord Diplock)

Lord Diplock szűk értelmezést támogatott a csalárdság megfogalmazására – ezt azzal indokolta, hogy az lesz eléggé preventív. A *fraud rule* középpontjában a kedvezményezett közrehatása áll. Így már érthetőbbé válik, hogy a *fraud exception* miért csak a kedvezményezett tudatára – vagy arra a személyre, aki a kifizetést igényli – helyezi a hangsúlyt, nem pedig harmadik személyre. Ennek eredményeként meghatározták azt a négy feltételt, amelyek esetén a bank mégis megtagadhatja a fizetést:

1. a csalás bizonyítottan fennáll,
2. a bank tudomással bír a csalásról,
3. a bank a csalásról időben tudomást szerzett,
4. a csalást vagy a kedvezményezett követte el, vagy abban közreműködött, vagy arról tudomása lehetett.

A United City Merchants (Investments) Ltd v Royal Bank of Canada ügy középpontjában üvegyapot előállítására alkalmas berendezések vétele állt. 1975-ben a perui Vitrorefuero SA társaság szerződést kötött az angol Glass Fibres társasággal. Majd a vevő megbízásából a perui Banco Continental SA akkreditívet bocsátott ki, a Royal Bank of Canada pedig megerősítő bankként eljárva, megerősítette azt. Az okmányos meghitelezésben a szállítás határidejeként 1976. december 15. napján állapodtak meg. Viszont a hajóra rakás csak december 16-án valósult meg, így a társaság egyik dolgozója a hajóraklevélre a valós 16-a helyett 15-ét írt. A vevő a meghitelezésből eredő jogait a United City Merchants Ltd-re engedményezte, aki benyújtotta az okmányokat. A banknak tudomására jutott a csalás ténye és a szállítás valós időpontja, így megtagadta a fizetést. A felperes társaság bírósághoz fordult, és azzal érvelt, hogy a csalásban nemcsak, hogy nem működött közre, de még tudomása sem volt arról, hogy a hajóraklevelet meghamisították. A bíróság kiemelte indokolásában, hogy ha egy okmány nem valódi, vagyis hamis vagy meghamisított, akkor a bank nem köteles fizetést teljesíteni, attól függetlenül, hogy ki követte el a csalást. Ennek háttérében az áll, hogy habár a bíróság csak minimális mértékben szeretne beavatkozni a kereskedelmi felek jogviszonyaiban, a csalást kötelezettsége megakadályozni. A bankok hitelt adnak a kedvezményezetteknek, hogy valódi dokumentumokat mutassanak be. Ha a vevő ezen dokumentumokat harmadik személytől szerzi be, úgy e harmadik személy részéről elkövetett csalás nem terheli a bankot vagy a megbízóját, hanem kizárólag a kedvezményezettet.

Annak ellenére, hogy Lord Diplock szándéka a *fraud* elterjedésének megakadályozása volt, a szabályozás mégis jóval kevesebb korlátot

állított fel, mint szeretne volna. Felmerülhet az a kérdés is, hogy ha a banknak visszavonhatatlan fizetési kötelezettsége keletkezik látszólag megfelelő dokumentumok ellenében, akkor ez miért csak az okmányokra korlátozódik, és miért nem terjed ki a mögöttes tranzakcióra? Ez a különbségtétel indokolatlan, hiszen nagyon nehéz elválasztani a dokumentumokkal és az áruval való csalást. Diplock érvelése akkor helytálló, ha csak a dokumentumokkal csalást vizsgáljuk ⁷⁸.

A bank is lehet tudatában a csalásnak. Mivel gyakorlati követelmény az, hogy a banknak tudomása legyen róla, így annak a jóhiszemű személynek, aki az okmányok bemutatására köteles, nem kell tisztában lennie a csalással, mivel ilyen esetben csak a bank és a megbízó közötti jogviszonyt kell vizsgálni, nem pedig a csalás forrását. A kritikai gondolkodást a UCP 600 is átvette 34. cikkében, amikor meghatározta, hogy a bankok nem vállalnak felelősséget a formáért, elégségességéért, pontosságért, hitelességért, hamisítatlanságért, illetve a meghitelezésből eredő egyéb joghatásért.

Az angol bíróság a *fraud rule* jellegét és mértékét a *Hamzeh Mallas and Another v British Imex Industries Ltd*⁷⁹ ügyben is vizsgálta, valamint választ adott arra a kérdésre, hogy a bíróság miért távolságtartó az ilyen jogvitákban. A később is sokszor hivatkozott esetben Jenkins bíró megragadta a lehetőséget, hogy kiemelje: a bank okmányos meghitelezésen alapuló fizetési kötelezettsége visszavonhatatlan, független a vevő és az eladó közötti esetleges jogvitától, így a banknak kötelessége fizetést teljesíteni. Az áru minőségének kifogása pedig nem elég alap a *fraud rule*-ra való hivatkozáshoz. Szerinte a bíróságoknak nem kellene beavatkozniuk a kereskedelmi gyakorlatba, hiszen az okmányos meghitelezés rendszerét teljesen lerombolja, ha a felek közti jogvita következtében azt az összeget „befagyasztják”, amelyre az akkreditívet megnyitották.

A *Discount Records Ltd. v. Barclays Bank Ltd*⁸⁰. ügy az egyik első eset volt, amelyben a Szejn esetre hivatkoztak. A felperes angol vevő a francia Promodisc társasággal kötött szerződést, amelyben 8625 lemezt és 825 kazettát kívánt megvásárolni. A vevő bízta meg az alperest, hogy az eladó javára akkreditívet nyisson meg. Ezt követően az eladó útnak indította az árut, majd a látszólag szokványosnak tűnő okmányokat benyújtotta a párizsi megerősítő banknál. Amikor az áru megérkezett, a vevő a kibocsátó képviselőjének jelenlétében vizsgálta meg azt. Összesen

⁷⁸ <http://www.wilsonharle.com/documentary-credits-the-autonomy-principle-and-the-fraud-exception/>,
letöltve: 2011. november

⁷⁹ (1958) All ER 262.

⁸⁰ (1975) 1 ALL ER 791

94 kartondoboz érkezett, amiből kettő üres volt, ötben szemetet találtak, további kartonok pedig csak részben voltak tele. Nemcsak, hogy a mennyiség nem volt megfelelő, a kazetták sem a megrendelt darabok voltak. A vevő így a Szejn esetre és az eladó csalárd magatartására hivatkozva kérte a fizetés megtagadását. Megarry bíró azonban elutasította a vevő igényét, elhatárolva ezt a Szejn esettől: ott ugyanis megalapozott csalárdságról volt szó, itt viszont nincs ilyen megalapozottság, pusztán állítják a csalást. Meglepő, hogy a bíróság „állítólagosként” értékelte a helyzetet, holott az kartondobozok fele vagy szemetet tartalmazott vagy üres volt. Ilyen állásponttal pedig ideiglenes intézkedésként azt kérni a bíróságtól, hogy tagadja meg a fizetés teljesítését, gyakorlatilag lehetetlen az Egyesült Királyságban.

Az 1970-es években megint több hasonló eset került a bíróságok elé. Az *Edward Owen Engineering Ltd v Barclays Bank International Ltd*⁸¹ ügyben az autonómia elve került középpontba, valamint az, hogy a bíróságok nem szándékoznak beavatkozni a kereskedelmi ügyletekbe. Lord Denning kifejtette, hogy a banknak nem lenne szabad fizetnie annak tudatában, hogy a bemutatott okmányok hamisak; vagy olyan rosszhiszemű fizetési igény esetén, amikor nem is lenne jogalap a kifizetésre⁸². A bíróság szerint a csalásnak tisztán és egyértelműen megállapíthatónak kell lennie a csalás kivétele alkalmazásához.

Az *R.D. Harbottle (Mercantile) Ltd v National Westminster Bank Ltd*⁸³ ügyben Kerr bíró kiemeli az okmányos meghitelezés függetlenségének fontosságát, amely abban is megnyilvánul, hogy a bíróság csak kivételesen avatkozik be a bankok által vállalt visszavonhatatlan kötelezettségekbe. Ez a nemzetközi kereskedelem nélkülözhetetlen eleme, így csak abban az esetben lehet beavatkozni, ha a csalárd eljárás tisztán megállapítható és a banknak tudomása van arról. Egyébként a felek a jogvitákat bírósági vagy választott bírósági úton oldják meg, vagy ahogyan arra lehetőségük van, illetőleg ahogy az alapszerződésben megállapodtak, máskülönben a nemzetközi kereskedelemben vetett bizalom helyrehozhatatlanul megsérülne. Felhívta a figyelmet arra is, hogy a bank visszavonhatatlan fizetési kötelezettségét arra használják, hogy kockázatot rendeljenek az ügyletbe. Mégpedig: a megbízó viseli a kockázatát a hitel *Szabvány* által feltételekhez nem kötött szövegezésének, és a bíróságnak nem kellene foglalkoznia azzal, hogy segítse a megbízók jogérvényesítését a csalárd kötelezettel szemben, akit éppen ők választottak a kereskedelmi ügyletben partnerként.

⁸¹ (1978)1 All ER 976

⁸² “in circumstances where there is no right to pay”

⁸³ [1978] 1 QB 146

Mindkét eset közelített ahhoz az állásponthoz, hogy érdemes lenne a mögöttes ügyletet is vizsgálni. Tehát nem csak a hamis vagy hamisított dokumentumok szolgálhatják alapját a fizetés megtagadásának, hanem a csalárd igények megtérítését is korlátozni kellene. A *Czarnikow Rionda Sugar Co v Standard Bank London Ltd ügyben*⁸⁴ a *fraud exception*-t úgy határozták meg, mint ami a bank és a megbízó hallgatóságos szerződési feltételén alapult. Az eset hatására döntöttek úgy, hogy bele kellene kerülnie az akkreditív szerződésekbe olyan feltételeknek, amelyek szerint a bank nem fog fizetést teljesíteni, ha az okmányokon egyértelműen látszódik, hogy hamisak. Ilyen gondolatmenet alapján a bank megbízatása túlmutatna a fizetésen, és így a bank kártérítési felelősséggel tartozna a megbízónak ezen kötelezettsége megsértése esetén.

Az ügy maga elég bonyolult, a központjában az áll, hogy a Standard bank akkreditíveket bocsátott ki a Czarnikow-Rionda Sugar – cukorkereskedelemmel foglalkozó – társaság kérésére. A Diné Group (brazil cégcsoport) orosz és dél-afrikai területekről alkoholt vásárlásával foglalkozott, amely során a tényleges vevő a Kajmán leányvállalata volt (Vivalet) –, és az adta tovább a cégcsoportnak. A Standard Bank által kibocsátott akkreditívet két svájci bank erősítette meg, a United European Bank és a Banque Cantonale de Genève. Annak ellenére, hogy az akkreditívek halasztott fizetésűek voltak (390 nap) és az okmányokban is eltérések voltak – a hajórakleveleket negocionálták és elfogadták, a bankok almeghitelezést engedélyező akkreditív⁸⁵ alapján kifizetéseket tettek. A bíróság kiemelte, hogy a meghitelezés negocionálás útján volt elérhető, és hogy a svájci bankok azért negocionálták a dokumentumokat, mivel értékkel bírónak tekintették. Miután a svájci bankok megtudták, hogy az okmányok hamisak voltak, hiszen az áru nem is létezett, a nyitó bankhoz fordultak. A bíróság érvelése szerint a nyitóbank visszatérítési kötelezettsége a svájci bankokkal szemben még jóval azelőtt keletkezett, hogy a csalárdságról tudomást szereztek, és ezért nem befolyásolja a kifizetést. A CR vagy a nyitó bank igényét azért sem fogadták el (és így a felperesi keresetet sem), mert nem a megfelelő időben hivatkoztak a *fraud exception*-re a megerősítő svájci bankokkal szemben – vagyis, a svájci bankok azelőtt teljesítettek, hogy a csalárdságra fény derült. A bíróság érvelésében kifejtette, hogy a bankszektor szerződéseinek egységessége megkívánja, hogy még csalárdság esetén sem megengedett a beavatkozás, hacsak az nem jut a bank tudomására először is olyan időben, mielőtt a kedvezményezettnek fizettek volna és másodszor is olyan módon, hogy bizonyosan ki lehessen jelenteni, hogy a banknak

⁸⁴ judgment May 6, 1999, [1999] All ER (D) 890

⁸⁵ back-to-back akkreditív

tudomása van a csalásról. Különbséget kell tenni az olyan esetekben, amikor nem egyszerűen csak két kereskedő vitájáról van szó, hanem amelyben akkreditívet is kibocsátottak. A bíró az eljárás során olyan következtetésre jutott, mint például, hogy a Diné Group és leányvállalata előnyhöz jutott a hitel-megállapodás alapján, és amennyiben a CR a Diné mögött állt, megkapta az alkoholt, amiért a hitelt megnyitották. A svájci bankok pedig teljes mértékben érvényesnek vélték a dokumentumokat, amelyet így elfogadtak és továbbítottak a nyitó banknak. Vitatott azonban, hogy a bankok nem jártak-e el a megbízásukon kívül, amikor jövőbeli követeléseket diszkontáltak, vagy amikor megállapodást kötöttek rövidebb lejáratú időponttal.

3. Fraud rule megítélése Kanadában

Kanadában ugyanúgy az amerikai Sztejn eset a kiindulópont, mint az Egyesült Királyságban. Ezt állapították meg a leghíresebb kanadai esetben, a *Bank of Nova Scotia v. Angelica-Whitewear Ltd.* ügyben⁸⁶. Az akkreditívekkel kapcsolatos ügyek megítélésére hatással volt még a fentebb említett Edward Owen eset is, tehát tisztán és egyértelműen megállapíthatónak kell lennie a csalásnak⁸⁷ a *fraud rule* alkalmazásához. Kanadában a bizonyítottság szintjének („*standard of proof*”) nagyobb jelentősége van, mint a csalás kivétele szabály alkalmazásának. Az egyértelmű és nyilvánvaló csalás elvére („*clean and obvious fraud*”) és az első látásra nyilvánvaló csalás elvére („*a strong prima facie case of fraud*”) helyezik a hangsúlyt, nem pedig a csalás mértékére. Sokáig vitatott volt, hogy csak azokra az esetekre alkalmazzák-e a *fraud rule*-t, amikor hamis vagy hamisított okmányokkal követik el a csalást, vagy pedig a mögöttes jogügyletet is vizsgálják.

A *Nova Scotia – Whitewear* esetben a bank a Protective Clothing Company részére visszavonhatatlan negocionálható akkreditívet nyitott meg, hogy fedezze a megvásárolandó ruházat vételárát. Azonban még a fizetés előtt a vevő Whitewear jelezte a banknak, hogy a szakértői tanúsítványon az aláírás hamis, így az akkreditív alapján járó kifizetést tartsa vissza. Ennek ellenére a negocionáló bank ismételt kérésére a kérelmező számláját megterhelték. Whitewear igényében hivatkozott arra, hogy a nyitóbank nem lett volna jogosult megterhelni a számláját, ugyanis a kedvezményezett csalásáról már korábban tudomása volt; illetve, hogy

⁸⁶ [1987] 1 S.C.R. 59

⁸⁷ the fraud clear or obvious to the bank

tájékoztatta a bankot arról is, hogy a számlán szereplő ár csalárdul eltűzött volt. A bíróság a bank javára döntött. Ezt követően fellebbezéssel éltek, így az eset a Kanadai Legfelsőbb Bíróság elé került. Le Dain bíró megkülönböztette azokat a jogvitákat, amelyekben ideiglenes intézkedést kértek mielőtt a bank fizetne a kedvezményezettnek, azoktól a jogvitáktól a nyitóbank és a megbízó között, amikor a bank már fizetett az eladónak. Eszerint: „*Egy határozottan prima facie fraud* esetnek kell lennie ahhoz, hogy ideiglenes intézkedést lehessen igénybe venni (...), ahol a nyitóbanknak saját magának kellett megvizsgálnia és eldöntenie, hogy beváltsa az intézkedést, a vizsgálatnak véleményem szerint az *Edward Owen Engineering* ügyben lefektetetteknek kellene alapulnia – akár ha a csalás olyannyira megállapítható volt a nyitó bank számára a fizetés előtt, hogy a csalást így tisztán vagy egyértelműen megállapíthatta”⁸⁸. Emiatt csalásra hivatkozással nem tartotta elfogadhatónak a Whitewear fellebbezését. Mindebből le tudjuk vonni azt a következtetést, hogy a kanadai bíróság *fraud* megközelítése az Egyesült Királysághoz hasonló, vagyis jelentősége van, hogy ideiglenes intézkedést kértek vagy pedig a jogvita a fizetést követően keletkezett. Ilyen különbségtétel nincs az amerikai jogban⁸⁹.

A bíróságok az ideiglenes intézkedésben foglaltakat ritkán szokták elrendelni, amellyel pedig megakadályozhatóvá válik, hogy a bank fizetést teljesítsen visszavonhatatlan akkreditív esetében is. Ideiglenes intézkedés elrendelésére példa a kanadai bíróság *Rosen v Pullen*⁹⁰ ügye, amelyben a bíróság kiemelte, hogy amennyiben a felperes bizonyosan meg tudja állapítani, hogy az alperes úgy hívta le az akkreditívet, hogy arra nem volt jogosult, úgy valószínűsíthető, hogy csalás történt. Ilyen körülmények között jogosult visszatartani a kifizetést ideiglenes intézkedés meghozatalával. A bíróság az eset körülményeit mérlegelve azzal indokolta döntését, hogy az intézkedés következtében az alperes kevesebb kockázatnak lenne kitéve, mint a felperes, ha megtagadná a kérelmét.

A bíróság megállapítása az ügyben a kanadai nézőpontot tükrözi. Eszerint az autonómia elve alóli kivételt jelentő *fraud rule* elvét nemcsak a dokumentumokban való csalásra kell alkalmazni, hanem a mögöttes ügyletben való csalásra is. Alkalmazni kell a kedvezményezett minden olyan magatartására, amelynek következtében az eladó csalás révén jut az akkreditívhez. A *fraud exception*-t csak a meghitelezés kedvezményezettjének csalására kell szűkíteni, nem szabad kiterjeszteni

⁸⁸ Case Bank of Nova Scotia, Justice Le Dain

⁸⁹ [1987] 1 S.C.R. 59

⁹⁰ (1981) 126 DLR

harmadik személy által elkövetett csalásra, amelyről a kedvezményezettnek nem volt tudomása⁹¹.

4. A csalás kivétele Ausztráliában⁹²

Az ausztrál jogi gondolkodást azért tartom szükségesnek megemlíteni, mert itt foglalkoznak a „lelkiismeretlen” magatartással. Kétféle nézőpont alakult ki – a szándékos csalás és a *gross equitable fraud* esete –, azonban a Sztejn ügyet itt is elismerték. A *gross equitable fraud*-ot úgy tudom értelmezni, mint a csalás azon esete, amely mulasztással is megvalósulhat – így akár a tájékoztatási vagy értesítési kötelezettség elmulasztásával.

A *fraud exeption* szabály alkalmazásának alapját a *Contronic Distributors Pty Ltd (Receiver and Manager Appointed) v Bank of New South Wales*⁹³ és az *Inflatable Toy Co Pty Ltd v State Bank of New South Wales*⁹⁴ ügyek alapján teremtették meg. Számos olyan vizsgálatot határoztak meg, amely segítségével a bank igazolhatja, miért tagadja meg egy visszavonhatatlan akkreditív kifizetését azon az alapon, hogy csalás történt. Ilyen lehet:

1. a csalásról a bank a fizetést megelőzően szerzett tudomást,
2. a kedvezményezett által elkövetett jogellenességnek súlyos csalásnak kell lennie, amely sérti az egész ügyletet, és emiatt a törvényes célt többé már nem lehet teljesíteni,
3. a csalás bizonyítottan fennáll,
4. a fizetés megtagadásához a bankok számára elégséges, ha bizonyított, hogy a csalás a fizetést megelőzően történt,
5. a váltó eredeti kedvezményezettje nem válhat jogosulttá a Váltókra vonatkozó törvény⁹⁵ alapján

A szándékos csalás elvének alapját teremtette meg a *Contronic Distributors Pty Ltd (Receiver and Manager Appointed) v Bank of New*

⁹¹ [1987] 1 S.C.R. 59

⁹²

http://books.google.hu/books?id=GXHCkxbgpgvC&pg=PR24&lpg=PR24&dq=Stylex+Fashions+Pty+Ltd+v+National+Australia+Bank+Limited+%5B2004%5D+VSC+64&source=bl&ots=b2i7rHZ-J-&sig=yBLdo6yqIauBahMrHZoAgtoKStQ&hl=hu&ei=PYHGTueYKMbSsgbt0_XsBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCMQ6AEwAA#v=onepage&q=Stylex%20Fashions%20Pty%20Ltd%20v%20National%20Australia%20Bank%20Limited%20%5B2004%5D%20VSC%2064&f=false – Law of international business in Australiasia (Robin BURNETT & Vivienne BATH), letöltve: 2011. október

⁹³ [1984] 3 NSWLR 110

⁹⁴ (1994) 34 NSWLR 243

⁹⁵ Bills of Exchange Act 1909

*South Wales*⁹⁶ ügy, amelyben a Contronic félvezetőket akart vásárolni a GEC-től, akinek már úgylis tartozott előző ügyletek miatt. Fizetési módként okmányos meghitelezést javasolt, amely fedezte volna a tartozást és a vásárolni kívánt áru ellenértékét is. A Contronic üzleteit mindig a Balfour fedezte, aki a Contronic számára olyan hitelkonstrukciókat nyújtott, amelyben a Bank of New South Waleshez fordul meghitelezésért a szállítók javára. A Balfour ezt az ügyletet ugyanígy finanszírozta, de a bankár nem tudta, hogy az akkreditív az előző adósságot is fedezné. Amikor rájött az igazi tényállásra, akkor eljárást indított, hogy a bank ne teljesítse a fizetést, és hogy a GEC ne nyújtsa be az okmányokat. A legfelsőbb bíróság helyt adott ennek a kérelemnek. Helsham bíró azzal indokolta, hogy: *„Úgy tartják, hogy az angol jog ebben a témában nem tartalmaz rendelkezést, de számomra elégségesnek tűnik ahhoz, hogy ez a bíróság el tudja rendelni a kifizetés visszatartását az okmányok ellenében.”*⁹⁷ Hivatkozva a Discount Records és a Sztejn esetekre megállapították, hogy lehetőség van a fizetés megtagadására az okmányok bemutatásakor minden olyan esetben, amikor az okmányok hamisak és arról az eladónak tudomása van⁹⁸.

Az ideiglenes intézkedés lehetőségével – és azon belül a lelkiismeretlen/gátlástalan fogalmával – az ausztrál bíróság foglalkozott az egyik legismertebb esetben, az *Olex Focas Pty Ltd v Skodaexport Co Ltd* ügyben⁹⁹. Olex Focas szerződést kötött a cseh Skodaexport céggel távközlési és egyéb elektronikai műszerek szállításáról és üzembe helyezéséről. A Skodaexport szerette volna a szerződéses munkával kapcsolatos helyzetét biztosítani, így a Focas egy ausztrál bankon keresztül meghatározott szerződéses garanciát nyújtott – ilyen volt az előleggarancia –, de ezek nem a munka teljesítését szolgálták. Focas kis késedelmek ellenére teljesítette kötelezettségét. A jogvita éppen emiatt indult, ugyanis a Skodaexport ezt vitatta, és kérte, hogy a bank fizesse ki számára a garanciában vállalt összeget. Ezzel szemben Focas azzal védekezett, hogy ez egyrészt csalárd magatartás, másrészt az ausztrál Kereskedelmi Törvénybe¹⁰⁰ ütközik, és ideiglenes intézkedésért folyamodott. A bíró a döntéshozatal során azt vizsgálta, hogy ideiglenes intézkedést kétféle alapon lehet adni: vagy a csalárdságra hivatkozással, vagy a Kereskedelmi törvény megsértése miatt – a lelkiismeretlen tevékenységre hivatkozással. A bíró azonban megállapította, hogy a törvény nem tartalmazza a „lelkiismeretlen” fogalmát, így az Oxford

⁹⁶ [1984] 3 NSWLR 110

⁹⁷ [1984] 3 NSWLR 110

⁹⁸ [1984] 3 NSWLR 110

⁹⁹ (1996) 134 FLR 331

¹⁰⁰ Trade Practices Act 1974, amely 2011. január 1. óta a Competition and Consumer Act 2010 nevet viseli.

English Dictionary-t lapozta fel, amely második jelentést is ad a szónak: „nem mutat lelkiismeretes magatartást; nincsen összhangban azzal, ami helyes és ésszerű”. Ezt követően számos Legfelsőbb Bírósági döntést áttekintett, amelyben a lelkiismeretlen szó szerepelt. Megállapította, hogy a felek a garancia meghatározásakor ésszerűtlenül jártak el. A Skodaexport magatartása pedig ésszerűtlen volt és lelkiismeretlennek minősíthető abban az értelemben, hogy törvényellenesen próbált meg több pénzt lehívni. Emiatt az intézkedés indokolt volt.

Az *Inflatable Toy Co. v. State Bank of NSW*¹⁰¹ ügy a *gross equitable fraud* elvének alakulásában játszott nagy szerepet. Ebben az ügyben a felperes vevő az Inflatable Toy társaság volt, amely felfújható játékokat rendelt meg az eladótól. Abban állapodtak meg, hogy részletekben történik a szállítás és a vevő akkreditív megnyitásával bízza meg a bankját. Az egyik szállítás során az iratok eltértek a valóságtól, amelyről az eladó tájékoztatta a vevőt, aki azt elfogadta. Később a vevő mégis meggondolta magát és pert indított, hogy ne teljesítsenek fizetést a váltó ellenében. Azt állította, hogy az eladó csalást követett el, amikor olyan okmányokat nyújtott be, amelyekről tudta, hogy nem valósak. A bíróság elutasította a vevő igényét, arra hivatkozással, hogy „*bölcs dolog fenntartani a lelkiismeretlen magatartás kivételére hivatkozást mint kivételt*”.

V. Összegzés

A dolgozatom kiindulópontja az okmányos meghitelezés jogintézményének bemutatása volt, amely finanszírozási forma, ellentétben a garanciaszerződéssel. A Nemzetközi Kereskedelmi Kamarának köszönhetjük a banki gyakorlat kodifikálását, amikor is megalkotta „*Az okmányos meghitelezésre vonatkozó egységes szabályok és szokványok*” elnevezésű szokványát, amely fokozatosan terjedt el. Nagy népszerűségnek örvend, függetlenül attól, hogy alkalmazása nem kötelező. Az amerikai szakirodalomban találkoztam olyan véleménnyel, amely szerint a „UCP 600 „de iure” nem jog, azonban „de facto” igen”. A jogintézmény alkalmazása során kihívást jelent továbbra is az a joghézag, amelyet az absztrakt jogviszony idéz elő. A UCP 600-ban szándékosan nem szabályozták a fraud exception-t – a csalás kivételét –, azonban számos érvet lehet felhozni amellett, hogy érdemes lenne rendezni a kérdést. A csalások száma magas, az ICC folyamatosan újabbnál újabb

¹⁰¹ (1994) 34 NSWLR 243

esetekről ad tájékoztatást. Mivel a kérdést a nemzeti jog körébe utalják, így a csalárd félnek lehetősége van *forum shoppingra* is. Ez pedig azt jelenti, hogy annak a bíróságnak a joghatóságát fogja választani, ahol számára kedvezőbb döntést hoznak. Vajon lehetne-e egyáltalán egységes szabályozást alkotni? Ezzel számos hazai¹⁰² és angolszász szakirodalom foglalkozik, az általam olvasott, *fraud exception*-el foglalkozó összes cikk és könyv kitér erre a kérdésre. Egyetértek a dr. Tóth Zsuzsanna által felhozott egyik érveléssel, amely szerint, ha ki is alakulna közös álláspont, azt nemzetközi egyezménybe kellene foglalni. Azonban attól tartok, még akkor is számos akadály lehetetleníthetné el az egyezmény alkalmazását. Azzal kapcsolatban, hogy a bankok vizsgálhatják-e és esetleg kötelezettségük lenne-e vizsgálni a mögöttes ügyletet, úgy gondolom, hogy nem lennének rá képesek és nem is várható el tőlük. Habár nagyfokú biztonságot lehetne így megvalósítani, a bankoknak vizsgálniuk kellene a kereskedelmi szokásokat és gyakorlatot is, az pedig már magába a függetlenség elvébe ütközne. Ez ahhoz vezetne, hogy minden egyes banki döntés megkérdőjelezhetővé válna. Szűk körben viszont álláspontom szerint lehetőséget kell biztosítani a fizetés megakadályozására – akár ideiglenes intézkedéssel bírósági eljárás során, ez pedig az az eset, amikor a kedvezményezett maga követte el a csalást vagy részt vett benne. Úgy látom, hogy a magyar gyakorlat talán az angol állásponthez áll legközelebb. A „*bizonyítottan fennáll a csalás*” elvhez közel áll az ideiglenes intézkedés vizsgálata során megkövetelt kitétel, amely szerint valószínűsíteni kell az anyagi jogi kapcsolatot. A bank tudomásszerzése egy peres eljárásban könnyen bizonyítható. Az angol *fraud rule* állásponttal egyezően a BH2002.274-ben foglaltak megkövetelik, hogy a csalást a kedvezményezett kövesse el, vagy abban közreműködjön, vagy tudomása legyen róla.

Úgy gondolom, hogy erre egységes megoldást talán csak a UPC 600 újabb felülvizsgálata jelenthetne. Ugyanígy szükség lenne a felelősségi kérdések további konkretizálására. Erre egyik példa, hogy a bankok csak külső megjelenés alapján vizsgálják az okmányokat, azzal már nem foglalkoznak, hogy valódi-e, hamis, vagy pedig meghamisított. Mi több, ki van zárva a felelősségük is e tekintetben. De ez megint csak az előbbi problémához juttat el bennünket.

Felhasznált irodalom

¹⁰² TÓTH Zsuzsanna: A függetlenség elve és annak korlátai az akkreditív jogviszonyban, Európai és Külföldi Jogi Szemle, 2006. 5. szám 309.

Magyar Magánjog IV., Kötelmi jog különös része, főszerk: Dr. SZLADITS Károly, Általános Nyomda és Grafikai Intézet Rt., Budapest, 1940-1942. Első cím: Elvont kötelmek. Írta: Dr. TÚRY Sándor Kornél, 15-153.

Dr. BÁRDOS Péter- Dr. MENYHÁRD Attila: Kereskedelmi Jog, HVG-ORAC Kiadó Kft, 2008.

James G. BARNES, Internationalization of Revised UCC Article 5—Letters of Credit, 16 Northwestern Journal of International Law & Business 215 (1995-1996)

DAVIDSON, Alan: „Fraud, the Prime Exception to the Autonomy Principle in Letters of Credit” – (2003) Int TB LawRw 2; (2003) 8 International Trade and Business Law Review; forrás: <http://austlii.edu.au/~alan/standby-credits.html>, letöltve: 2011. november

ORMAI Gabriella – BARNA András: Okmányos meghitelezés – visszavonható-e a banki fizetési ígéret? Napi Jogász 6/2001., 8-10.

SZILÁGYI Ernő – HIDAS János: Az okmányos meghitelezés a külgazdasági kapcsolatokban; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.

Dr. TÓTH Zsuzsanna: A függetlenség elve és annak korlátai az akkreditív jogviszonyban, Európai és Külföldi Jogi Szemle, 2006. 5. szám, 301-309.

Ross P. Buckley & Xiang Gao – The development of the fraud rule in letter of credit law: The journey so far and the road ahead –UPENN (University of Pennsylvania Law School)

<http://www.iccwbo.org/policy/banking/id2439/index.html>, letöltve: 2011. október

http://www.bankszovetseg.hu/anyag/feltoltott/2007_1_Kiraly.pdf, letöltve: 2011. november

http://www.mkogy.hu/naplo98/040/n040_150.htm, letöltve: 2011. november

<http://www.law.cornell.edu/ucc/ucc.table.html>, letöltve: 2013. július

<http://www.law.cornell.edu/ucc/5/article5.htm>, letöltve: 2013. július

<http://www.wilsonharle.com/documentary-credits-the-autonomy-principle-and-the-fraud-exception/>, letöltve: 2011. november

http://books.google.hu/books?id=GXHCKbxgpvgC&pg=PR24&lpg=PR24&dq=Stylex+Fashions+Pty+Ltd+v+National+Australia+Bank+Limited+%5B2004%5D+VSC+64&source=bl&ots=b2i7rHZ-J-&sig=yBLdo6yqIauBahMrHZoAgtoKStQ&hl=hu&ei=PYHGTueYKMbSsgbt0_

XsBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCMQ6AEwAA#v=onepage&q=Stylex%20Fashions%20Pty%20Ltd%20v%20National%20Australia%20Bank%20Limited%20%5B2004%5D%20VSC%2064&f=false, letöltve: 2011. október

Letter of Credit Transactions II. – Principle of Autonomy and the fraud exception

Summary

Uniform Customs and Practice for Documentary Credits (UCP) 600 came into effect on 1 July 2007 and used in international commercial contracts on a daily basis. The present paper examines the backbone of the letter of credit transactions called Principle of Autonomy. Letter of credit as a complex method of payment is an independent undertaking of a bank. According to this independence a bank must honour when complying documents are presented, no matter if fraud occurs. This article is trying to dissolve the legal conflict of the courts – focused on the case law of Hungary, The United Kingdom, The United States, Canada and Australia – which are dealing with litigations related to L/C fraud, while they are permitted to interfere to the transactions itself with any injunction.